

پادمان تامین اجتماعی (متن تفصیلی)

۱- مقدمه (دلایل و اهداف تهیه پادمان):

پادمان اسم مصدر پائیدن به معنی نظارت، حراست و صیانت از چیزی است، جمعی از کارشناسان و صاحب نظران حوزه رفاه و تامین اجتماعی بر آن شده‌اند تا به منظور صیانت از کيان سازمان تامین اجتماعی، پیش از برگزاری دوازدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری طی نامه‌ای سرگشاده خطاب به کاندیداهای این انتخابات، به تبیین اصول، مبانی و قواعد حاکم بر سازمان تامین اجتماعی و ملاحظات، مقتضیات و انتظارات مربوط به سازمان تامین اجتماعی از منظر کارشناسی، حرفه‌ای، تخصصی و صنفی، اقدام نمایند. متن حاضر برای تمامی کاندیدها ارسال و در صورت امکان به طور حضوری برای آنان تشریح خواهد شد و پس از انتخابات ریاست جمهوری نیز برای رئیس جمهوری برگزیده مردم ارسال خواهد شد تا ایشان با این حوزه بیشتر آشنا شوند.

سازمان تامین اجتماعی به عنوان یک صندوق بیمه گر اجتماعی امانت دار بیش از ۴۰ میلیون نفر بیمه شده است و بدنه مدیریتی و کارشناسی شاغل و بازنشسته سازمان تامین اجتماعی، چون در مقام امانت داری قرار دارند (به رغم هر نوع تفکر و اندیشه سیاسی فردی که از حقوق و ویژگی‌های شهروندی در طراز انسان عصر امروز است) باید تلاش کنند تا این امانت را در گذر زمان از مداخلاتی که مغایر با روح قانون تامین اجتماعی است، مصون بدارند. باید کوشید تا پرچم سازمان تامین اجتماعی را که یک صندوق مشاع بین‌نسلی است و یک دستگاه خدمت رسان به شرکای اجتماعی خویش (بیمه‌شدگان و مستمری‌بگیران و کارفرمایان) و ملتزم به سه‌جانبه‌گرایی (با احتساب حضور نهاد دولت به عنوان ضامن پایداری و تداوم حیات سازمان) است، همواره سفید نگاه داشت و این امانت را از هر گزند و دست‌اندازی مصون ساخت. متن حاضر ماحصل تلاش یک هسته فکری و کارشناسی مستقل از بدنه رسمی سازمان تامین اجتماعی است که به عنوان "پادمان تامین اجتماعی" مبتنی بر اصول و قواعد حاکم بر سازمان تامین اجتماعی و مطالبات شرکای اجتماعی سازمان یعنی بیمه‌شده، مستمری‌بگیر و کارفرما و با رویکرد «کارشناسی» تدوین شده تا آن را در معرض دید کاندیداهای ریاست جمهوری قرار داده و دیدگاه‌های آن‌ها را در این ارتباط اخذ و بر همین اساس قضاوت را به شرکای اجتماعی سازمان سپرده تا بر اساس قرابت و نزدیکی حرف و عمل کاندیدها و سنجش عملکرد آن‌ها ملاکی برای حمایت از کاندیدها داشته باشد. این متن متعاقب آغاز به کار رئیس جمهور دولت دوازدهم برای او ارسال خواهد شد تا در انتخاب ارکان عالی سازمان تامین اجتماعی، دقت لازم را معمول دارد و پس از انتخاب ارکان عالی سازمان، به‌ویژه انتصاب وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی، هیات امناء،

پادمان تامین اجتماعی (متن تفصیلی)

هیات مدیره و مدیرعامل، این متن در اختیار متولیان مزبور قرار خواهد گرفت تا بدانند که در چه سازمانی گام گذاشته و شرایط و مقتضیات اداره مطلوب این سازمان چیست؟

۲- سازمان تامین اجتماعی چیست؟ (اصول، مبانی و ارزش‌ها):

الف - سازمان تامین اجتماعی یک نهاد بیمه‌گر اجتماعی است که بر اساس اصل سه‌جانبه‌گرایی (دولت، کارفرما و بیمه‌شده) شکل گرفته و اگرچه شرکای اجتماعی آن یعنی دولت، کارفرما و بیمه‌شده در تامین منابع آن نقش دارند، ولیکن اموال آن در حکم اموال عمومی متعلق به بیمه‌شدگان است و به‌طور خاص به هیچ‌یک از آن‌ها تعلق ندارد و دریافت خدمات از سازمان مزبور نیز بر اساس اصول و قواعد و محاسبات بیمه‌ای و به شرط احراز شرایط یا وقوع خطر (ریسک) مورد پوشش برای بیمه‌شده مجاز است و ماهیت خدمات و پوشش‌های آن احتمالی و تعهدی است.

ب - ارکان سازمان تامین اجتماعی متشکل از شرکای اجتماعی آن است و اگرچه به‌عنوان یک نهاد عمومی غیردولتی باید توسط ذینفعان اصلی خود (تشکل‌های واقعی کارگری و کارفرمایی) اداره شود، علت اداره آن توسط دولت این است که دولت به‌عنوان پایدارترین نهاد جامعه می‌تواند و باید تضمین‌کننده این امر باشد که کارگر، کارفرما یا بیمه‌شده و نسل حاضر شرکای اجتماعی، تصمیماتی را اتخاذ نکنند که خدشه‌ای به منافع و مصالح نسل‌های آتی شرکای اجتماعی وارد آورد، ولیکن همان‌طور که در تجارب علمی و عملی دنیا نیز بر آن صحنه گذاشته شده و در قانون نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی تصریح شده است، دولت حق هیچ‌گونه دخالتی خارج از اصول و قواعد بیمه‌ای در منابع و مصارف این صندوق را ندارد. به همین دلیل، در قانون یادشده آمده است: «چنانچه دولت تصمیمی اتخاذ کند که باعث کاهش منابع یا افزایش مصارف صندوق‌های بیمه‌گر اجتماعی شود، باید قبلاً بار مالی آن را تامین و تأدیه کند.»

پ - سازمان تامین اجتماعی یک صندوق مشاع و بین‌نسلی و حق‌الناس است و صرفاً به نسل قبلی بیمه‌شدگان (مستمری‌بگیران فعلی) یا نسل حاضر (بیمه‌شدگان و مستمری‌بگیران فعلی) تعلق ندارد و تکیه‌گاهی است برای نسل‌های آتی بیمه‌شده و مستمری‌بگیر و ارکان عالی سازمان باید در تصمیمات خود منافع و مصالح آن‌ها را نیز در نظر داشته باشند.

پادمان تامین اجتماعی (متن تفصیلی)

ت - یک سازمان بیمه گر اجتماعی بر اساس قانون اعداد بزرگ و بر اساس توزیع نرمال ریسک پابرجا می ماند و تنظیم ورودی ها و خروجی های سازمان به نحوی است که افراد بدون رعایت اصول و محاسبات بیمه ای (که منجر به ورود گزینشی و غیر نرمال ریسک ها به این صندوق بیمه گر اجتماعی می شود)، اجازه ورود ندارند و خروجی های سازمان که منجر به شمول مزایا و تعهدات قانونی برای افراد می شود، نیز بر اساس احراز شرایط قانونی (مثلاً رسیدن به سن بازنشستگی و ...) یا بروز خطر یا ریسک مورد پوشش (مثلاً حادثه، بیماری یا فوت و ...) صورت می پذیرد. لذا تلقی کارکردهای حمایتی (به جای ارائه خدمات قانونی - بیمه ای) از این سازمان، محلی از اعراب ندارد.

ث - حفظ تعادل منابع و مصارف بیمه ای سازمان با رعایت اصول و محاسبات بیمه ای و عدم سرریز انتظارات حمایتی و تحمیل احکام غیر بیمه ای به سازمان تأمین اجتماعی موجبات اداره مطلوب سازمان را فراهم و بقا و پایداری آن را تضمین می کند. به همین سبب متولیان سازمان تأمین اجتماعی به عنوان یک امانت دار باید مانع برخورداری من غیر حق، برخورداری های رایگان (از مزایا، بدون پرداخت حق بیمه متناسب و به موقع)، گریز از پرداخت حق بیمه یا فرار بیمه ای (عدم اعلام تعداد کارگران یا دستمزد واقعی کارگران از سوی کارفرما) و ... شوند و به طور کلی جلوگیری از هر اقدامی که باعث برهم خوردن تعادل منابع و مصارف سازمان می شود وظیفه اصلی و اساسی متولیان اداره صندوق بیمه گر اجتماعی است.

ج - سازمان تأمین اجتماعی باید واجد شخصیت مستقل حقوقی و دارای استقلال کامل مالی و اداری باشد و به همین سبب است که به رغم اینکه سازمان تأمین اجتماعی یک نهاد عمومی غیردولتی است، وفق بند ج ماده ۷ قانون نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی مشمول اصل ۷۵ قانون اساسی دانسته شده است: «اجرای تصمیمات و احکام دولت در جهت کاهش منابع یا افزایش مصارف و تعهدات صندوق ها و مؤسسات بیمه ای منوط به تأمین منابع مالی معادل آن خواهد بود. لغو این بند مشروط به تصریح نام و ذکر موضوع در سایر قوانین خواهد بود».

در بند «د» همان ماده آمده است: «جوه، اموال، ذخایر و دارایی های صندوق های بیمه ای اجتماعی و درمانی در حکم اموال عمومی بوده و مالکیت آن مشاع و متعلق به همه نسل های جامعه تحت پوشش است. هرگونه تصرف دولت در این اموال و رابطه مالی دولت با صندوق های موصوف در چارچوب قوانین و مقررات مورد عمل صندوق ها خواهد بود». همچنین حکم فوق در ماده ۱۰۴ قانون تأمین اجتماعی

پادمان تامین اجتماعی (متن تفصیلی)

مصوب سال ۱۳۵۴ به طور عام آمده است: «ماده ۱۰۴ - وجوه و اموال سازمان (تأمین اجتماعی) در حکم وجوه و اموال عمومی است و هرگونه برداشت غیرقانونی از وجوه مذکور و تصرف غیرمجاز در اموال آن اختلاس یا تصرف غیرقانونی است و مرتکب طبق قوانین کیفری تعقیب خواهد شد». همچنین ضرورت صیانت از وجوه و ذخایر سازمان تأمین اجتماعی و لزوم رعایت اصول و قواعد بیمه‌ای از چنان درجه اهمیتی برخوردار است که در مواد ۹۷ و ۱۰۵ قانون تأمین اجتماعی مصوب سال ۱۳۵۴ احکامی قاطع و صریح برای افرادی که باعث خدشه به مستندات بیمه‌ای و لطمه به اموال سازمان می‌شوند صادر شده است: «ماده ۹۷- هر کس با استفاده از اسناد و گواهی‌های خلاف واقع یا با توسل به عناوین و وسایل تقلبی از مزایای مقرر در این قانون به نفع خود استفاده کند یا موجبات استفاده افراد خانواده خود یا اشخاص ثالث را از مزایای مذکور فراهم کند، به پرداخت جزای نقدی معادل دو برابر خسارت وارده به سازمان تأمین خدمات درمانی یا این سازمان (تأمین اجتماعی) و در صورت تکرار به حبس جنحه‌ای از ۶۱ روز تا شش ماه محکوم خواهد شد».

«ماده ۱۰۵- کلیه کسانی که گواهی آنان مجوز استفاده از مزایای مقرر در این قانون است در صورت صدور گواهی خلاف واقع علاوه بر جبران خسارت وارده با حبس جنحه‌ای از ۶۱ روز تا شش ماه محکوم خواهند شد». واضح است که این احکام نه تنها شامل تخلفات احتمالی مدیران منسوب از جانب نهاد دولت در تأمین اجتماعی می‌شود بلکه افرادی خارج از مجموعه دولت و سازمان تأمین اجتماعی نیز اگر سبب ایراد خسارت به صندوق تأمین اجتماعی شوند مشمول آن می‌شوند. در احکام دائمی توسعه، برنامه ششم توسعه و تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (الحاق ۱ و ۲) نیز احکام متناظر با این موضوع آمده است.

۳- سازمان تأمین اجتماعی چه بوده است؟ (پیشینه، سیر تطور، عملکرد نقش‌ها و کارکردها):

الف- بیمه‌های اجتماعی اگرچه مشابه بیمه‌های تجاری (اشیا، اموال، مسؤولیت و ...) نیست ولیکن فارغ از اصول و قواعد بیمه‌ای نیست و محاسبات بیمه‌ای بر آن حاکم است. رعایت اصول محاسبات بیمه‌ای برای متولیان و مدیران عالی این سازمان و تخصص‌گرایی در انتخاب آنان امری غیرقابل اجتناب و عدم توجه به این مهم موجب خسران صاحبان اصلی سازمان است. تخصص‌گرایی، رویکرد حرفه‌ای، التزام به اصول قواعد و محاسبات بیمه‌ای، آینده‌نگری و پایداری به برنامه‌های استراتژیک و راهبردی و کلان باید از جمله

پادمان تامین اجتماعی (متن تفصیلی)

ویژگی‌های مدیران و کارشناسان سازمان تأمین اجتماعی باشد و باثبات مدیریت‌های حرفه‌ای می‌توان زمینه لازم را برای تحقق این اهداف فراهم ساخت.

ب- یک بیمه‌گر اجتماعی بر اساس قانون اعداد بزرگ و توزیع نرمال ریسک امکان حیات و بقا می‌یابد و بدین طریق می‌تواند تعادل منابع و مصارف و پایداری سازمان خود را حفظ کند. به همین دلیل رصد (مانیتورینگ) خطرات (ریسک‌ها) و جلوگیری از ورود افراد دارای ریسک‌گزینشی و انتخابی، یکی از وظایف بیمه‌گران اجتماعی برای صیانت از سازمان است. تحمیل پوشش بیمه‌ای برخی افراد یا اقشار بدون انجام محاسبات بیمه‌ای و بدون تأمین بار مالی متناسب با ریسک آن‌ها و تنها با هدف کسب وجهه و اعتبار اجتماعی یا سیاسی، به هیچ‌عنوان جایز و پذیرفته نیست. همچنین است برداشت از منابع آتی جهت رفع نیازهای روزمره بدون توجه به اصول و محاسبات بیمه‌ای.

پ- در گذشته و هم‌اکنون اقشار یا افرادی وجود داشته و دارند که فرار بیمه‌ای می‌کنند یا کارفرمای آن‌ها برای ارائه لیست و پرداخت حق بیمه مربوط به سازمان تأمین اجتماعی اهمال و استتکاف می‌کند یا بیمه‌شده و خویش‌فرما برای اخذ پوشش بیمه‌ای اقدام نمی‌کنند. همین افراد (کارفرما یا بیمه‌شده) در صورت بروز حادثه یا بالا رفتن سن و ... قصد می‌کنند که وارد سازمان تأمین اجتماعی شوند و با ارفاق مشمول دریافت مزایا شوند که این امر در واقع سواری رایگان و برخورداری من غیر حق و نوعی ظلم به افراد خوش حساب و ... است. از گذشته تاکنون بخش‌هایی از دولت نظیر وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی (و در گذشته وزارت کار و امور اجتماعی) راه این افراد برای ورود به سازمان تأمین اجتماعی را تسهیل می‌کنند. تداوم این فرایند، ظلم فاحش به سایر اعضا و شرکای سازمان تأمین اجتماعی است و باید راهکارهای مناسبی برای توقف آن تدبیر شود.

ت- سوق دادن سرریزهای حمایتی به سمت سازمان تأمین اجتماعی یکی از اقداماتی است که تعادل منابع و مصارف سازمان را برهم می‌زند. همان‌طور که می‌دانید طبق قانون اساسی و قانون نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی، ایجاد پوشش بیمه‌همگانی از محل بودجه عمومی برای آحاد جامعه از وظایف دولت است. ولی به هر تقدیر این کار تاکنون محقق نشده است و سال‌هاست پوشش این اقشار که دارای ریسک بالایی هستند (از نظر سن و بیماری خاص شغلی و ...) به سازمان تأمین اجتماعی تحمیل می‌شود. از این رو ضروریست

پادمان تأمین اجتماعی (متن تفصیلی)

غفلت دولت در تأمین فراگیری بیمه پایه، جبران و از تحمیل سرریزهای حمایتی به سازمان تأمین اجتماعی ممانعت شود و برای تحقق این امر برنامه اجرایی مشخصی طراحی و عملیاتی شود.

ث - سازمان تأمین اجتماعی به لحاظ چرخه عمر سازمانی (در علم مدیریت) به طور اعم و در چرخه عمر سازمان‌های بیمه‌گر به طور اخص در نقطه بحرانی خویش قرار دارد و روندهای ناصواب باعث تخریب وجهه آن نزد اجزای نظام تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری و اجرایی کشور و به‌ویژه در نظر ذینفعان و شرکای اجتماعی آن شده است. لذا ترمیم وجهه سازمان نزد جامعه، بهبود و به‌روزرسانی فرایندهای داخلی سازمان، ارتقای فرهنگ بیمه‌های اجتماعی در کشور، توجه به تحقیق و توسعه، آینده‌پژوهی و اصول و محاسبات بیمه‌ای، حضور مؤثر و فعال در مجامع علمی، پژوهشی و مراکز تصمیم‌سازی کشور، توسعه و تعالی مستمر منابع انسانی به‌عنوان ارزشمندترین سرمایه سازمانی و ... باید از جمله اهداف و برنامه‌های دولت و متولیان آینده کشور باشد.

ج - سال‌هاست که دولت‌ها از بابت حق بیمه سهم دولت و اعمال تخفیف‌ها و معافیت‌های بیمه‌ای و تقبل حق بیمه سهم کارفرما و... بدهی بسیار زیادی به سازمان تأمین اجتماعی دارند و عدم پرداخت به‌موقع ارقام مزبور یا تأدیه بدهی‌ها در موعد خود (بودجه سال بعد) باعث بروز عدم تعادل منابع و مصارف و حتی مضیقه نقدینگی سازمان برای ایفای تعهدات شده و همچنین عدم النفع ناشی از تأخیر در وصول نیز به سازمان تأمین اجتماعی تحمیل شده است. با توجه به احکام قانون برنامه سوم و چهارم در مورد پرداخت کامل بدهی‌های مزبور، نیاز مبرم به تدوین برنامه اجرایی معین و زمان‌بندی مشخص برای تأدیه بدهی‌های مزبور مطرح است. در احکام قانون برنامه‌های سوم، چهارم، پنجم و ششم توسعه آمده است که دولت باید ضمن تأدیه کامل بدهی‌های سنواتی خود، ترتیباتی اتخاذ کند تا از ایجاد و انباشت بدهی‌های جدید به سازمان تأمین اجتماعی جلوگیری شود که این‌گونه نشده و در لوایح بودجه ردیف مناسبی تعبیه نشده است. تهیه برنامه و راهکار اجرایی مشخص در این زمینه موردنیاز است. در گذشته از بابت تأدیه بدهی‌های سنواتی دولت به سازمان تأمین اجتماعی در زمینه تهاتر سهام و دارایی‌های دارای مشکل و زیان‌آور یا طرح‌هایی که بیش از ارزش خود نیاز به سرمایه‌گذاری جدید داشتند، اقداماتی صورت گرفته است. بنابراین در تأدیه بدهی‌های دولت به سازمان تأمین اجتماعی، عمدتاً باید پول نقد یا ارز یا سهام و دارایی‌های مناسب و سودآور دیگر، مبنای تهاتر قرار گیرد، نه واگذاری طرح‌ها، شرکت‌ها و مؤسسات ورشکسته و زیان‌بخش.

پادمان تامین اجتماعی (متن تفصیلی)

۴- سازمان تامین اجتماعی چگونه است؟ (چالش‌ها، آسیب‌ها و بحران‌های مبتلابه):

الف - در طی سه دهه اخیر همواره بخشی از بدنه دولت به خصوص وزارتخانه‌های متولی صنایع و معادن و تعاون، کار و رفاه اجتماعی تلاش داشته‌اند تا بخشی از مشکلات مبتلابه صنعت و تولید را با استفاده از منابع سازمان تامین اجتماعی مرتفع کنند. بازنشستگی‌های زودرس (پیش از موعد و سخت و زیان‌آور)، بازسازی و نوسازی صنایع، حمایت از مجتمع‌های نساجی، مصوبات کمیته بحران صنایع در خصوص تغییر ساختار و تکنولوژی و اخیراً قانون رفع برخی از موانع تولید و سرمایه‌گذاری نمونه‌هایی از این دست است که به شدت در عدم تعادل منابع و مصارف سازمان تامین اجتماعی مؤثر بوده‌اند و در واقع هزینه کردن از جیب کارگران برای جبران نتایج اسفبار برخی بی‌تدبیری‌ها در اداره بهینه بخش صنعت و تولید است و جالب‌تر آنکه قریب به اتفاق این قوانین فقط برای تعدیل نیروی انسانی با هزینه تامین اجتماعی، مصادره به مطلوب شده و چه بسا زمین‌های متعلق به کارخانه‌های مزبور پس از اخراج نیروی انسانی وارد بورس زمین و مسکن شده است! این ظلم آشکاری است به بیمه‌شدگان و مستمری‌بگیران و دست‌اندازی‌ها به صندوق تامین اجتماعی (تأسف‌بارتر اینکه حتی برخی از این موارد، به صورت قانون دائمی درآمده‌اند در حالی که قانون نوسازی و بازسازی صنایع نمی‌تواند دائمی باشد، چراکه منطقاً هر نوع بازسازی و نوسازی، ماهیتاً امری مقطعی است).

ب - تحمیل هزینه یا کاهش منابع سازمان تامین اجتماعی برای ایجاد اشتغال نیز یکی از تحمیلاتی است که در قالب طرح ضربتی اشتغال و طرح بنگاه‌های کوچک و زودبازده و ماده ۱۰۳ قانون برنامه چهارم توسعه و نیز معافیت کارگاه‌های زیر پنج نفر در قانون نظام صنفی و... به سازمان اتفاق افتاده است که غالباً به ایجاد اشتغال پایدار منجر نمی‌شود (صرف نظر از انحرافات بروز یافته در سوق یابی منابع به سایر بخش‌ها). همچنین تقبل سهم حق بیمه کارفرمایی از سوی دولت، باعث کاهش نقدینگی در اختیار سازمان و انباشت بدهی‌های دولت می‌شود. این سیاست، تامین اجتماعی را مقوم اشتغال نمی‌داند بلکه آن را ابزاری برای ایجاد اشتغال دستوری و ناپایدار به حساب می‌آورد.

پ - مجالس و دولت‌ها با مکلف ساختن سازمان تامین اجتماعی به ساخت بیمارستان، مسکن ارزان قیمت و طرح‌ها و سرمایه‌گذاری‌های فاقد توجیه فنی اقتصادی در پوشش پاسخگویی به نیازها و مطالبات مردم از دولت‌ها و نمایندگان مجلس در ادوار مختلف، هزینه‌های زیادی را به سازمان تحمیل کرده‌اند. انتظار این است که اجازه این قبیل دست‌اندازی‌ها به منابع سازمان تامین اجتماعی از این پس داده نشود.

پادمان تامین اجتماعی (متن تفصیلی)

ث - اعمال تخفیف و معافیت بیمه‌ای یا تقبل سهم حق بیمه کارفرما، امری است که از زمان جنگ تحمیلی و برای پایین نگه داشتن قیمت‌ها آغاز شده و هم‌اکنون نیز با توجه ایجاد اشتغال ادامه دارد و لطمات زیادی به منابع و نقدینگی سازمان تامین اجتماعی وارد کرده است.

۵- سازمان تامین اجتماعی چگونه خواهد بود؟ (آینده پژوهی و ترسیم روندهای آتی در صورت تداوم وضع موجود):

الف - تداوم و روندهای موجود در سازمان تامین اجتماعی عبارت خواهد بود از عدم تعادل منابع و مصارف انواع بازنشستگی‌های زودرس و سرریزهای حمایتی، عدم تنظیم ورودی‌ها و خروجی‌ها (افزایش مستمری‌بگیران و سالمندی افراد تحت پوشش ورود ریسک‌های گزینشی، کاهش بیمه پردازان نقدی و ...)، عدم پایداری مالی، افزایش سرسام آور بدهی‌های دولت، افزایش هزینه کرد منابع سازمان تامین اجتماعی با رویکردهای صنفی، سیاسی و حمایتی بدون تامین بار مالی معادل و هم‌زمان (نظیر مشوق‌های ازدیاد جمعیت، حمایت از اقشار خاص و ...)، برهم خوردن انسجام ساختاری و مالی سازمان تامین اجتماعی مداخلات سایر قوا در انتصابات، ذخایر و سرمایه‌گذاری‌ها و ... که بایستی هر چه سریع‌تر با انجام اصلاحات سیستماتیک، پارامتریک و مهندسی مجدد از منظر سازمان و نیز شکل‌گیری نظام چندلایه تامین اجتماعی از منظر ملی برای رفع مسائل و مشکلات موصوف اقدام نمود.

ب- اصل ۲۹ و بند ۴ اصل ۲۱ و بند یک اصل ۴۳ قانون اساسی از جمله اصول مغفول قانون اساسی در حوزه رفاه و تامین اجتماعی است و عدم تحقق کامل آن‌ها از سوی دولت‌ها و فقدان فراگیری، جامعیت و کفایت خدمات سطح پایه و همگانی بیمه‌های اجتماعی (که تامین مالی آن برای آحاد جامعه بر عهده دولت‌هاست) لطمات زیادی به سازمان تامین اجتماعی وارد آورده است (سرریزهای حمایتی و ...). لذا برنامه اجرایی معین و زمان‌بندی مشخص برای تحقق اصل ۲۹ قانون اساسی مورد انتظار است.

پ - در سند چشم‌انداز و نیز اصول و سیاست‌های کلی نظام، ابلاغی مقام رهبری به‌ویژه ذیل اصل ۴۴ بر قرابت «رشد و پیشرفت و توسعه» با «عدالت» و نیز بسط «عدالت اجتماعی» مورد تأکید قرار گرفته است و تصریح شده است، منابع حاصل از واگذاری‌ها باید صرف تقویت نظام تامین اجتماعی (قلمروهای بیمه‌های اجتماعی و حمایتی و توان‌بخشی) شود. لیکن تاکنون در این زمینه اقدامی نشده و منابعی به‌سوی سازمان تامین اجتماعی سوق نیافته، بلکه در واگذاری‌ها حتی تأدیه بدهی‌های دولت به سازمان تامین اجتماعی نیز به‌قدر لازم

پادمان تامین اجتماعی (متن تفصیلی)

انجام نشده است. در این راستا، تدوین برنامه مشخصی برای ملازمت «عدالت و توسعه» و تخصیص بخشی از منابع حاصل از خصوصی سازی برای تقویت سازمان تامین اجتماعی حائز اهمیت است زیرا غالباً قبل یا بعد از خصوصی سازی، تعدیل نیروی انسانی یا حتی تعطیلی کارخانه صورت می پذیرد و املاک آن وارد بورس زمین و مسکن می شود و از خصوصی سازی این گونه واحدها، فقط نیروهای بیکار یا مشمول مستمری بازنشستگی و نیز مقرری های بیمه بیکاری نصیب سازمان تامین اجتماعی می شود.

ت - در قانون نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی و قانون برنامه چهارم توسعه، احکام و تکالیف مشخصی برای تعمیم و گسترش بیمه های اجتماعی مبتنی بر اشتغال و نیز ایجاد صندوق های خاص بیمه ای برای برخی اقشار فاقد پوشش وجود دارد و عدم تحقق این تکالیف، باعث تحمیلات زیادی به سازمان تامین اجتماعی شده است. تحقق تکالیف قانونی مربوط به فراگیری بیمه های اجتماعی به آحاد جامعه نیازمند برنامه ریزی مشخص با زمان بندی معین است.

۶- سازمان تامین اجتماعی چگونه باید باشد؟ (اصلاحات، راهکارها، آرمان ها و انتخاب ها):

الف - سازمان تامین اجتماعی یک صندوق بیمه گر اجتماعی است، نه یک سازمان حمایتی که منابع آن ها عمدتاً از محل اعتبارات دولتی و خزانه عمومی تامین می شود. سازمان تامین اجتماعی یک سازمان مشاع و بین النسله است. سازمان را نمی توان فقط متعلق به دوران مدیریت فرد یا حزب یا جناح سیاسی یا صنف و تشکل معینی دانست. بنابراین تصمیماتی که در مورد این سازمان اتخاذ می شود باید همسو با راهبردها و اهداف درازمدت و در راستای صیانت از منافع و مصالح نسل های فعلی و آتی شرکای اجتماعی آن باشد.

ب - سازمان تامین اجتماعی یک سازمان سه جانبه است که ارکان آن مرکب از نهاد دولت، کارفرما و بیمه شده بوده و ارکان تصمیم گیری و نظارتی آن نیز متشکل از همین سه رکن است. تعهد به اجرای اصل سه جانبه گرایی در سازمان تامین اجتماعی به ویژه در نظام تصمیم گیری های مربوط به این صندوق و واگذاری نقش و سهم متناسب با روح قانون به بیمه شدگان، مستمری بگیران و کارفرمایان در این سازو کار، مورد انتظار است.

پ - وجوه، اموال و ذخایر سازمان تامین اجتماعی حق الناس است و جزو اموال دولتی یا بیت المال محسوب نمی شود. بنابراین هر گونه تصرف در این اموال و ذخایر، نیازمند رعایت قوانین خاص تامین اجتماعی است.

پادمان تامین اجتماعی (متن تفصیلی)

ت - در غالب کشورهای پیشرفته دنیا تلاش کرده‌اند و تا حد زیادی موفق شده‌اند که رانت را در اقتصاد خود کاهش دهند ولی نتوانسته‌اند آن را به صفر برسانند. به هر حال برای کاهش اثرات مخرب همان رانت‌های حداقلی، تلاش می‌کنند طرح‌ها و امتیازات و مجوزهای دارای رانت را به سمت مؤسسات تأمین اجتماعی و در خدمت طبقات مولد و نیازمند جامعه سوق دهند، با این توجیه که اگر رانتی هم ایجاد شود، نفع و عایدی آن به جمع زیادی از مردم و اقشار فرودست و متوسط جامعه می‌رسد. ولی در کشور ایران عکس این موضوع عمل شده است و کارخانه‌های زیان‌ده و طرح‌های نیازمند منابع هنگفت و... به سمت سازمان تأمین اجتماعی سوق داده می‌شوند. از این رو زمینه‌سازی ارتقا و بالندگی سرمایه‌گذاری‌های سازمان تأمین اجتماعی از مهم‌ترین مطالبات شرکای اجتماعی آن است.

ث - سازمان تأمین اجتماعی یک سازمان تعهدی است و دارایی نقدینگی فعلی آن در قیاس با تعهداتی که به نسل حاضر (بیمه‌شده و مستمری‌بگیر و نسل‌های آتی) دارد، رقم ناچیزی می‌شود. صندوق‌های بیمه‌گر اجتماعی باید از سبد سرمایه‌گذاری زودبازده، نقدپذیر با ریسک پایین و برگشت سرمایه بالا برخوردار باشند اما متأسفانه همواره دارایی‌ها و نقدینگی فعلی آن‌ها به چشم می‌آید و بخش اعظم کوه تعهدات که در زیر آب است دیده نمی‌شود و به همین دلیل اغلب مقامات محلی، منطقه‌ای و دولتی همواره از سازمان انتظارات زیادی برای سرمایه‌گذاری‌های فاقد توجیه دارند و بخشی از بدنه دولت نیز این انتظارات نا به جا را تشویق می‌کند. مقاومت هوشمندانه و دوراندیشانه در قبال این انتظارات و توقعات نا به جا از بخش سرمایه‌گذاری تأمین اجتماعی مورد انتظار است.

ج - اقتدار، استواری و بقای هر صندوق بیمه‌گر اجتماعی بستگی تام و تمام به گستردگی و توانمندی ذخایر و سرمایه‌گذاری‌های آن دارد و سرمایه‌گذاری سازمان تأمین اجتماعی در واقع خصوصی‌ترین (به لحاظ کارکردی) و در عین حال عمومی‌ترین (به لحاظ مالکیتی) نوع سرمایه‌گذاری است، چرا که در واقع جمعیتی سی و چند میلیونی سهامدار آن هستند. متأسفانه بخشی از بدنه نظام تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری و اجرایی کشور که مخالف واگذاری‌ها هستند این نکته بدیهی را نادیده گرفته و با دولتی یا شبه‌دولتی خواندن سرمایه‌گذاری‌های تأمین اجتماعی، مانع از واگذاری‌ها می‌شوند؛ حتی اگر واگذاری‌ها به خاطر تأدیه بدهی کلان دولت به سازمان تأمین اجتماعی باشد. در حالی که وقتی همان سهام را بنیادها، نهادها و بانک‌های دولتی می‌خرند، این افراد سکوت می‌کنند. این رویکردهای ناصواب و معیوب در نظام تصمیم‌گیری کشور باید متوقف شود.

پادمان تامین اجتماعی (متن تفصیلی)

چ - استقراض مستقیم و غیرمستقیم دولت از سازمان تأمین اجتماعی (از طریق تحمیل ساخت و سازها و طرح‌های سرمایه‌گذاری هزینه‌بر و زیان‌ده و...) امر ناصوابی است که در برخی ادوار، انجام شده و هنوز هم بخشی از این مطالبات به سازمان تأدیه نشده است. نهاد دولت حق ندارد برای رفع برخی حوائج عمومی در اشکال ظاهرالصلاح به صندوق امانات تأمین اجتماعی (یعنی به حق الناس) دست دراز کند.

ح - به موجب ارزش‌ها و هنجارهای دینی و ملی ایرانیان، برخورداری از تأمین اجتماعی حق مردم و تکلیف دولت‌هاست و این دیدگاه اصولی در قانون اساسی و قانون نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی نیز تصریح و تأکید شده است. از منظر آموزه‌های دینی و ملی ایرانیان و بر اساس تجارب علمی و عملی موفق دنیا، دولت‌ها مکلف و مبعوث به ارائه خدمات تأمین اجتماعی در سطح پایه و همگانی برای آحاد جامعه و حتی اتباع خارجی مقیم ایران به‌طور رایگان و از محل منابع عمومی هستند. بنابراین ارائه خدمات بیمه‌های اجتماعی و تأمین اجتماعی، حق مردم و تکلیف دولت است، نه موهبت، مرحمت و عطیه حاکمان به مردم. لذا نفی هرگونه روش‌های تحقیرآمیز که مغایر با کرامت و شرافت انسانی ذینفعان باشد، مورد انتظار است.

خ - طی ادوار گذشته با بیمه‌شدگان و مستمری‌بگیران تأمین اجتماعی که از اقشار مولد و تلاشگر و متعلق به طبقات متوسط و پایین جامعه هستند، همانند «شهروند درجه دو» رفتار شده است و آن‌ها از کمک‌ها و اعتبارات دولتی که برای بیمه‌شدگان کشوری و لشگری جهت افزایش مستمری، بن، تسهیلات و بیمه مکمل و... (از محل انفال و منابع عمومی تخصیص می‌یافته است) محروم بوده‌اند. (حال آنکه نقش و سهم بیمه‌شدگان و مستمری‌بگیران تأمین اجتماعی در تولید ملی و استحصال نفت و انفال و... اگر بیشتر از بیمه‌شدگان لشگری و کشوری نباشد، کمتر نیست).

د - طی ادوار گذشته نه تنها سازمان تأمین اجتماعی و بالطبع، بیمه‌شدگان و مستمری‌بگیران تحت پوشش آن از اعتبارات و کمک‌های دولتی بابت بازسازی مناطق جنگی و مناطق حادثه‌دیده از زلزله‌ها (رودبار، منجیل، بم و...) هیچ سهمی نداشته‌اند، بلکه حتی دولت‌ها حاضر نشده‌اند، هزینه‌های انجام شده توسط سازمان تأمین اجتماعی بابت درمان بیماران حادثه‌دیده غیر بیمه‌شده را پردازد و از این منظر نیز بیمه‌شدگان و مستمری‌بگیران شهروند عادی محسوب نشده‌اند (به‌عنوان نمونه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی حتی حاضر نشد هزینه درمان بیماران غیر بیمه‌شده در بیمارستان‌های سازمان تأمین اجتماعی را پس از وقوع فاجعه زلزله بم پردازد).

پادمان تامین اجتماعی (متن تفصیلی)

ذ - اجرای طرح هدفمندی یارانه‌ها اثرات قابل توجهی بر ساختار و تعادل منابع و مصارف سازمان تأمین اجتماعی گذارده است و مطابق قانون باید سهمی از درآمدهای حاصله طرح مزبور، صرف تقویت نظام تأمین اجتماعی شود ولیکن در این زمینه تاکنون اقدام مؤثری صورت پذیرفته است. صرف نظر از اینکه سازمان تأمین اجتماعی می‌توانست به‌عنوان بازوی اجرایی طرح مزبور در خصوص مشمولان قانون تأمین اجتماعی ایفای نقش کند و به‌بیان‌دیگر در اجرای طرح مزبور به‌جای پرداخت‌های نقدی مستقیم از ارائه پوشش‌های بیمه‌ای درمان، بیکاری و ... استفاده شود. لذا انتظار می‌رود کمک‌هایی که دولت از محل منابع عمومی به سایر بیمه‌شدگان و اقشار ارائه می‌کند، مشمول مستمری‌بگیران تأمین اجتماعی نیز شود.

۷- مؤخره (ملاحظات و مقتضیات تحقق پادمان و پابندی به آن):

الف - سازمان تأمین اجتماعی که امانت‌دار و متولی یک صندوق مشاع، بین‌نسلی و حق‌الناس است و یک‌نهاد خدمات‌رسان در عرصه بیمه‌های اجتماعی با حفظ کرامت و منزلت انسان‌هاست، باید از مجادلات و منازعات سیاسی به دور باشد و پرچم آن همواره سفید نگه‌داشته شود.

ب - سازمان تأمین اجتماعی یک سازمان تخصصی، موضوعی و فنی است برای ارائه خدمات بیمه‌ای و کارکرد و ماهیت آن با وزارت کشور یا استانداری و سایر دوائر دولتی که یک نهاد و دستگاه سیاسی هستند یا می‌توانند باشند، متفاوت است و باید در انتصاب ارکان عالی تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری و اجرایی آن عمدتاً تخصص حرفه‌ای و تقید و تعهد سازمانی ملاک عمل باشد.

پ - انسان‌ها شاید روی اموال خود بتوانند یا بخواهند ریسک و خطر کنند و آن‌ها را در منازعات به‌کارگیرند ولیکن در مورد اموال مردم و امانات و ودایعی که نزد خود دارند، با حزم و دوراندیشی تصمیم می‌گیرند. لذا باید سازمان تأمین اجتماعی به‌عنوان امانت‌مردم، از هرگونه منازعه یا معامله نابه‌حق بین قوای کشور، احزاب و نحله‌های فکری و سیاسی و ... به دور نگه‌داشته شود.

ت - بخش‌های بیمه‌ای (بازنشستگی و ...) و درمان (تأمین خدمات) و سرمایه‌گذاری با یکدیگر و در کنار هم یک کلیت واحد به‌عنوان سازمان تأمین اجتماعی را شکل می‌دهند و اجزا و عناصر لاینفک یک سیستم کلی هستند که باید به‌نحو جداناپذیری مدیریت و راهبری شوند. از این‌رو بخش‌های سرمایه‌گذاری و درمان سازمان

پادمان تامین اجتماعی (متن تفصیلی)

با توجه به اینکه از محل منابع و درآمدهای بیمه‌ای سازمان شکل یافته‌اند، از ارکان و در شمار پیکره اصلی سازمان محسوب شده و نمی‌توانند مشمول طرح‌های خلق‌الساعه با هدف جداسازی از سازمان قرار گیرند.

ث - فراگیری، جامعیت و کفایت خدمات رفاه و تأمین اجتماعی از طریق کارکردهای حوزه بیمه‌های اجتماعی و به‌ویژه تقویت سازمان تأمین اجتماعی می‌تواند به تولید و انباشت سرمایه اجتماعی و نیل به سرفرازی ملی انجامیده و زمینه‌های لازم برای تحقق عدالت اجتماعی را فراهم و مقدمات اجرایی شدن الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت کشور را تهیه و تدارک کند و در این مسیر صیانت از حریم سازمان تأمین اجتماعی و تلاش در جهت رشد، پیشرفت و تعالی این سازمان بزرگ‌مقیاس ملی از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

ج - سازمان تأمین اجتماعی یک سازمان خدمات رسان اجتماعی است و بایستی همواره پرچم آن سفید باشد و انتخابات ارکان عالی تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری و اجرایی آن بایستی بر اساس شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی و به‌دور از تعلقات صنفی، سیاسی و ... صورت پذیرفته و برای انتخابات آن بایستی علاوه بر شاخص‌های علمی، حرفه‌ای، تخصصی و ... بر مؤلفه‌های پاک دستی و امانت‌داری تأکید شود.

چ - پس از انتصاب افراد در مناصب سازمان تأمین اجتماعی نیز بایستی آن‌ها را رها نمود و به اتکا بر خلی مدعیات شخصی و یا علائم فردی از نظارت بر آن‌ها بازایستاد بلکه بایستی نظارت‌های بودجه‌ای، مالی، حسابرسی (قبل، حین و بعد از عمل)، آماری تنظیم‌گری قوانین و مقررات و بازخورد‌گیری از ذینفعان اصلی و واقعی و ... را بر آن‌ها در طول تمام مدت تصدی مسئولیت اعمال نمود تا خدایی نکرده از ظرفیت‌ها و امکانات سازمان برای منافع سیاسی، صنفی، شغلی و ... خود استفاده نکنند و منابع و مصارف سازمان را بر اساس تمینات شخصی یا صنفی نابسامان نسازند.